

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Libanon 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Rättsstatens principer är på flera sätt satta på undantag i Libanon, vilket resulterar i ett lågt förtroende för rättssamhället till förmån för andra, icke-statliga strukturer och lojaliteter. Rättstaten undermineras inte minst av den utbredda korruptionen.

Libanons demokrati bygger på en maktindelning mellan olika konfessionella grupper, vilken både bidragit till stabilitet efter inbördeskriget 1975-90, men också till en oförmåga att hantera de utmaningar landet ställs inför. Den parlamentariska demokratin är tillsvidare kraftigt underminerad, då parlamentet självsvåldigt förlängt sitt mandat. Det är osäkert när nästa parlamentsval kan genomföras, då politikerna bestämt sig för att först anta en ny vallag. Kvinnor är kraftigt underrepresenterade i politiken. Libanon har ett livaktigt civilsamhälle med möjligheter att verka, även om en del trakasserier förekommer från myndigheternas sida, särskilt mot organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter. Libanon har en stark tradition av yttrandefrihet, samtidigt som den delvis motarbetas genom åtal för förtal och ärekränkning.

FN:s tortyrkommitté (CAT) har konstaterat att tortyr används rutinmässigt av libanesiska myndigheter. Civila döms ibland i militärdomstol, i strid med internationella normer. Landets fängelser är överfulla, delvis på grund av mycket långa häktningstider, och förhållandena är mycket svåra för de intagna. Armén och säkerhetstjänsterna gör sig skyldiga till godtyckliga

frihetsberövanden, inte minst mot gentemot utsatta grupper såsom flyktingar, utländska gästarbetare och hbtq-personer.

Kvinnors och barns rättigheter är eftersatta på ett flertal områden. Det är inte ovanligt att kvinnor och barn faller offer för sexuellt våld utan att rättssamhället kan skydda dem eller ens straffa förövarna, som ofta går fria. En libanesisk kvinna kan inte ge sina barn libanesiskt medborgarskap; det kan bara libanesiska män.

De palestinska flyktingarna diskrimineras på ett flertal sätt och lever under allt svårare omständigheter. De är utestängda från stora delar av den formella arbetsmarknaden och kan inte äga eller ärva egendom.

Situationen i Libanon präglas i allra högsta grad av återverkningarna av Syrienkrisen. Enligt UNHCR har strax över en miljon syriska flyktingar registrerats i Libanon, men det finns även flera hundra tusen oregistrerade flyktingar i landet. De lever under mycket svåra förhållanden, samtidigt som flyktingkrisen inneburit stora svårigheter för de fattigare libaneserna. De mänskliga rättigheterna kommer ofta på skam, i allt från rätten till utbildning till rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr. Överlag har regeringen respekterat principen om *non-refoulement* av flyktingar, men man avvisar samtidigt flyktingar som vill ta sig in i landet och söka asyl.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

Rättssstatens principer är på flera sätt satta på undantag i Libanon, vilket inte minst resulterar i ett lågt förtroende för rättssamhället till förmån för andra icke-statliga strukturer och lojaliteter. Libanesiska domstolar är enligt konstitutionen självständiga i förhållande till den verkställande makten, men rättssäkerheten är bristfällig. Politiska och andra påtryckningar förekommer, bland annat i straffrättsliga utredningar. Justitieministeriet och regeringen har formell makt vid tillsättning av höga ämbeten inom rättsväsendet. Den maktindelning efter konfessionella grundvalar som utmärker den politiska makten, gör sig även påmind på detta område, med utnämningar där kompetens och oberoende inte är ledstjärnor. Domarnas oberoende påverkas även negativt av att de inte är tillåtna att bilda intresseföreningar eller fackförbund.

Bristen på kompetenta domare är ett allvarligt problem som tillsammans med undermålig administration (till exempel IT-stöd) och avsaknad av resurser leder till osäker rättsskipning och förseningar i rättsprocessen.

Tillsynen och insynen i landets olika säkerhetstjänster är bristfällig och verkningsfulla mekanismer för att hålla dem och andra regeringsorgan ansvariga vid brott saknas. Vid anklagelser om tortyr och andra allvarliga brott är detta påfallande.

Korruptionen i Libanon anses allmänt vara mycket utbredd. Detta avspeglas i landets låga poäng i Transparency Internationals index över upplevd korruption, 28 av 100 (plats 136 av 176 undersökta länder). Inom rättsväsendet förefaller det vara vanligare med otillbörlig påverkan av rättsvårdande myndigheters beslut genom nepotism och politisk påverkan, snarare än genom mutor. Myndighetsbeslut, inklusive beslut av landets säkerhetstjänster (exempelvis om uppehållstillstånd), kännetecknas ofta av godtycklighet och enligt uppgift är mutor vanligare här, exempelvis vid beslut om bygglov.

Diskriminering förekommer av ett flertal utsatta grupper, både genom diskriminerande lagstiftning och genom diskriminerande tillämpning av lagen.

Rättstatens principer undergrävs i Libanon genom det faktum att den libanesiska staten och dess institutioner inte har full kontroll över landets territorium. I vissa områden är det istället organisationen Hizbollah som, i strid med FN:s säkerhetsråds resolutioner (senast nummer 1701 från 2006), de facto kontrollerar vissa delar av landet. Ibland rapporteras organisationen gripa och sedan överlämna personer till libanesiska myndigheter. I de palestinska flyktinglägren (förutom Nahr el Bared-lägreten) utövar istället palestinska grupper kontroll istället för den libanesiska staten. Ofta förekommer strider mellan de olika palestinska grupperna men ibland samarbetar de även sinsemellan och med libanesiska myndigheter. De palestinska grupperna ordnar delvis egna ”domstolar”, i konkurrens med det libanesiska rättsväsendet.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Libanon är en parlamentarisk demokrati utan statsreligion. Den politiska makten fördelas i enlighet med författningen på konfessionella grunder. Presidenten ska vara kristen maronit, premiärministern sunnimuslim och parlamentets talman shiamuslim. Presidenten väljs av parlamentet för sex år och kan enligt författningen inte väljas om.

De 128 mandaten i parlamentet är i enlighet med Taif-avtalet från 1989 jämnt fördelade mellan kristna och muslimer. Val till parlamentet skall äga rum vart fjärde år. Senaste parlamentsval ägde dock rum 2009 och parlamentet har därefter självsvådigt förlängt sitt mandat två gånger, bland annat med referens till den prekära säkerhetssituationen, varför nuvarande mandatperiod slutar först i juni 2017. När nästa val äger rum är osäkert, då de allra flesta partier först vill ändra vallagen före nästa val, något som visat sig mycket svårt att komma överens om givet frågans politiska känslighet. En reformering av vallagen har länge varit aktuell. Ett stort antal förslag har presenterats, och många har inneburit ett införande av viss proportionalitet i majoritetsvals systemet. EU:s valövervakningsmission från 2009 lämnade också ett antal rekommendationer, bland annat om att tillsätta en oberoende valkommission, införande av förtryckta valsedlar, sänkning av rösträttsåldern från 21 till 18 år etc. Kommunval organiserades 2016 och betecknades i allmänhet som valtekniskt väl genomförda.

Politiska grupperingar baseras på religiös tillhörighet eller är uppbyggda kring framträdande politiska personer, varav många har varit del av den politiska eliten sedan inbördeskriget 1975-1990.

Kvinnor är i teorin valbara på samma villkor som män, men i praktiken sällsynta som ledamöter. Efter valet 2009 är fyra av parlamentets 128 ledamöter kvinnor, två färre än i föregående parlament. I den regering som bildades i december 2016 ingår en kvinna av totalt trettio ministrar. På senare tid har det i den allmänna debatten framförts krav på en särskild kvinnokvot för parlamentets ledamöter.

Valen i Libanon har brister, inte minst avsaknaden av förtryckta officiella valsedlar och den relativt oreglerade användningen av kampanjmedel, vilket underlättar korruption och underminerar den politiska processen. På det hela

taget är det dock inte i genomförandet av valen som de största bristerna finns i det demokratiska systemet. Det är snarare bristen på ansvarsutkrävande gentemot den politiska klassen och det låga förtroendet för politikerna som undergräver legitimiteten i det politiska systemet. Det konfessionellt baserade maktdelningssystemet bidrar både till en välbehövlig stabilitet och till en oförmåga att hantera de utmaningar landet ställs inför. Det finns ingen riktig opposition och alternativ för väljarna då normen är samlingsregeringar med i praktiken alla etablerade partier representerade. Den utbredda korruptionen minskar förtroendet ytterligare och försämrar samtidigt möjligheterna till förändring av systemet.

Det civila samhällets utrymme

Oppositionsrollen spelas snarare av det relativt livaktiga civilsamhället, vilket visade sig sommaren 2015 i samband med omfattande protester över konfessionsgränser, mot regeringens oförmåga att organisera landets avfallshantering. Det politiska etablissemangets maktstrukturer, och civilsamhällets oförmåga att enas, resulterade till slut i nederlag för protesterna, men politikerna påmindes om att de måste lyckas bättre i att leverera samhällstjänster till medborgarna.

Ett stort antal såväl nationella som internationella organisationer för mänskliga rättigheter verkar i Libanon. Både Amnesty International och Human Rights Watch har kontor i Beirut. Därtill finns en uppsjö av lokala organisationer vilka har relativt god tillgång till finansiering.

Civilsamhället har stora möjligheter att verka i Libanon men trakasserier förekommer, särskilt mot försvarare av de mänskliga rättigheterna, och inte minst från säkerhetstjänsterna. Det vanligaste påverkanssättet från myndigheterna förefaller dock vara att använda sig av legala och administrativa medel. Straffrättslig och civilrättslig talan förs mot enskilda aktivister som kritiserat eller anklagat myndigheter. Myndigheterna kan även försena eller underlåta att registrera civilsamhällets organisationer, vilket kraftigt försvårar deras arbete.

Organisationer som arbetar med humanitära frågor eller med att främja respekten för de mänskliga rättigheterna uppger att dialogen med libanesiska myndigheter ofta är konstruktiv. De förefaller också ha lätt att få tillträde till berörda tjänstemän. Dock har det varit mycket svårt att få uppehålls- och

arbetstillstånd för icke-libanesiska medborgare som arbetat med den humanitära responsen på flyktingkrisen.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Den libanesiska författningen garanterar rätten till liv och kroppslig integritet. Inga uppgifter om statligt sanktionerade utomrättsliga avrättningar förekommer.

Libanesisk lagstiftning kriminaliserar tortyr i syfte att erhålla ett erkännande eller annan information, men inte alla former av tortyr. Tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling uppges förekomma, främst i samband med gripanden och förhör. Utsatta grupper såsom flyktingar, missbrukare, prostituerade, gästarbetare och HBQT-personer faller offer för tortyr eller annan grym, omänsklig och förnedrande behandling, inklusive sexuellt våld. FN:s tortyrkommitté (CAT) konstaterade 2014 att tortyr används rutinmässigt av Libanons väpnade styrkor och rättsvårdande myndigheter, något som bestreds av regeringen som menade att det handlade om enskilda fall. Ett flertal rapporter från civilsamhället, bland annat Human Rights Watch, understödjer dock CAT-rapportens slutsatser, samt konstaterar att anmälda fall av tortyr väldigt sällan utreds på ett adekvat vis, med en kultur av straffrihet som följd. Libanon undertecknade 2008 det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr (OPCAT) och 2016 beslutades, i enlighet med OPCAT, om inrättandet av en nationell institution för mänskliga rättigheter samt ett nationellt besöksorgan för att förhindra tortyr.

Libanesiska häkten och fängelser är på grund av bristande resurser och olämpliga lokaler kraftigt överbelagda, med ofta mycket svåra förhållanden för de intagna. Fler än hälften av de frihetsberövade i Libanon sitter häktade i avvaktan på rättegång, vilket bidrar till överbeläggningen i fängelserna. I augusti 2016 fanns totalt ca 6 500 intagna på 23 fängelser, med en planerad kapacitet för 3 500 intagna. Interner har vid flera tillfällen gjort uppror mot villkoren i fängelserna. Ovanstående siffror inkluderar inte arrester vid säkerhetstjänsterna eller hos polisen.

Internationella Rödakorskommittén har rätt att besöka landets alla fängelser och häkten, inklusive de som lyder under armén och säkerhetstjänsterna.

Libanon har vid ett flertal tillfällen upprepat löftet att inte utvisa flyktingar till Syrien, vilket skulle strida mot både internationell sedvanerätt och landets förpliktelser enligt FN:s konvention mot tortyr och dess förbud att utvisa människor till länder där de kan komma att utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Löftet om så kallad *non-refoulement* har överlag hållits av libanesiska myndigheter, med några undantag. Flera hundra passagerare som ankommit Beirut med flyg har skickats tillbaka till Damaskus utan någon prövning av individernas asylskäl. Rapporter förekommer även om enskilda fall där personer ska ha utvisats till Syrien efter att ha avtjänat straff i Libanon. Om denna typ av *refoulement* förekommer relativt sällan, bör ändå konstateras att Libanon har mycket strikta inreseregler från Syrien, vilka i praktiken avvisar personer som söker asyl. Endast mycket ömmande ”humanitära” skäl har möjliggjort inresa för ett fåtal personer. Kriterierna för denna bedömning är dessutom inte officiella. Palestinska flyktingar från Syrien uppges ha särskilt svårt att resa in i Libanon.

Dödsstraff

Dödsstraff återinfördes 1994, dessförinnan fanns ett *de jure* moratorium. Dödsstraff utdöms för grova brott såsom mord, terrorism och landsförräderi, men sedan 2004 råder ett *de facto* moratorium och inga dödsstraff har verkställts. Flera lagförslag om dödstraffets avskaffande har lagts fram i parlamentet, senast 2012, men har ännu inte antagits. Dödsstraff fortsätter att utdömas av libanesiska domstolar och har ökat i antal de senaste åren, delvis som ett resultat av återverkningar av konflikten i Syrien. År 2015 dömdes 32 personer till döden och 2016 ökade antalet till 109. Av dessa 106 personer för terrorbrott i relation till striderna i Aarsal på gränsen till Syrien i augusti 2014, då islamister stred mot libanesiska armén.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Enligt libanesisk lag krävs en skriftlig order för att gripa en person, med undantag för gripande vid pågående kriminell handling. Frihetsberövandet ska prövas av åklagare inom 48 timmar. Enligt uppgift överträds dessa regler regelbundet av myndigheterna.

Antalet godtyckliga frihetsberövanden uppges ha ökat under senare år, ofta med referenser till att säkerhetssituationen så kräver. Enligt uppgifter från frivilligorganisationer gör sig den libanesiska armén och dess säkerhetsstyrkor skyldiga till godtyckliga frihetsberövanden, både i fall som

anses kopplade till terrorism eller hot mot landets säkerhet, liksom gentemot utsatta grupper såsom flyktingar, utländska gästarbetare och hbtq-personer. De ansvariga för dessa kränkningar blir sällan åtalade, och i de fall de har åtalats och dömts har straffen blivit lindriga.

Enligt libanesisk lag råder frihet att resa såväl inrikes som utrikes. Lagen förbjuder dock resor till och från Israel.

Rörelsefriheten i Libanon är kraftigt begränsad för de många syriska flyktingar som saknar formellt uppehållstillstånd (cirka 60 procent i december 2016) och därför riskerar att arresteras vid vägspärrar. I vissa kommuner underkastas dessutom flyktingarna från Syrien diskriminerande utgångsförbud. Delar av den palestinska befolkningen är inte registrerad hos libanesiska myndigheter och kan därför inte resa fritt i landet. De palestinska flyktingarna som bor i de officiella palestinska flyktinglägren (drygt hälften) behöver libanesiska myndigheters godkännande för att kunna flytta, och i flera av lägren måste befolkningen passera vägspärrar för att ta sig in och ut ur lägren.

Rättssäkerhet

I Libanon spelar extraordinära domstolar en stor och omstridd roll. Vissa fall hanteras i särskilda militär- eller säkerhetsdomstolar, i synnerhet gäller detta fall där landets säkerhet och stabilitet bedöms vara hotad, som till exempel spioneri och kontakter med Israel. De extraordinära domstolarnas domar går inte att överklaga.

Militärdomstolarna spänner över ett brett fält. Alla militärrelaterade mål kan tas upp i dessa domstolar, inklusive åtal mot icke-militärer - i strid med internationell standard. Civila ställs ofta inför militärdomstol och uppgifter finns om att säkerhetstjänsterna använder denna möjlighet som ett påtryckningsmedel mot aktivister. Även minderåriga ställs inför militärdomstol. Rättssäkerheten bedöms vara mycket sämre i militärdomstolarna då förhandlingarna inte är öppna för allmänheten. Flertalet domare i dessa domstolar är officerare och saknar juridisk utbildning, vilket även försämrar rättssäkerheten, liksom det faktum att de fortfarande lyder under försvarsministeriet när det tjänstgör som domare. De meddelade domarna bedöms av människorättsaktivister vara inkonsekventa och godtyckliga, och domskälen redovisas inte.

Rättssäkerheten undergrävs även av långa häktningstider och utdragna förhandlingar, där de senare ofta försenas av administrativa orsaker såsom brist på transport från häktet till domstolen eller avsaknad av tolk. Bristande vilja från myndigheterna måste även förmodas bidra, exempelvis i fallet med de islamister som suttit fängslade utan rättegång sedan striderna 2007 i flyktinglägret Nahr el Bared.

Utöver de civila domstolarna finns 15 religiösa domstolar för de 19 officiellt registrerade religiösa samfundet. Dessa domstolar dömer i alla mål som gäller familjelagstiftning, såsom äktenskap, skilsmässor, vårdnad av barn och arv. Vilken familjerättslig lag som tillämpas skiftar, beroende på de berörda religiösa tillhörighet. Advokater uppger att utfallen ofta är till kvinnans nackdel, exempelvis tilldöms män vårdnad av barn i högre utsträckning än kvinnor. Äktenskapsbrott är enligt lag förbjudet för både män och kvinnor men straffet är mindre strängt för män. Män döms som regel inte för äktenskapsbrott som sker i hemmet. Även ifråga om arvsrätt diskrimineras kvinnor. Flera enskilda organisationer driver frågan om en familjelagstiftning som omfattar alla invånare oberoende av religiös tillhörighet.

Domarrådet (*Judicial Council*) dömer endast i säkerhetsrelaterade fall som regeringen väljer att hänskjuta dit, och har kritiserats för att ta politiska hänsyn.

Straffbarhetsåldern för barn är sju år. För barn mellan sju och arton år som begår brott finns särskilda ungdomsdomstolar som fattar beslut om lämpliga åtgärder. Fängelsestraff kan utdömas från 15 års ålder. Särskilda ungdomsfängelser finns.

Genom FN:s säkerhetsrådsresolution 1757, antagen 2007, tillsattes en specialdomstol, *Special Tribunal for Lebanon*, i syfte att åtala de misstänkta gärningsmännen bakom mordet på den före detta premiärministern Rafic Hariri och andra politiska mord som begåtts sedan 2004. Tribunalens förundersökningsdomare har utfärdat häktningsorder mot fem medlemmar i Hizbollah för mordet på Hariri, och sedan 2014 pågår rättegången mot de åtalade (in absentia).

Straffrihet

Generellt anses straffriheten vara utbredd, särskilt för personer ur de privilegierade samhällsgrupperna. Anklagelser om tortyr inom säkerhets-

tjänsterna leder ofta inte heller till någon utredning. Det förekommer även strafffrihet vid fall av våldtäkt, kidnappning och sexuellt umgänge med minderårig, ifall gärningsmannen gifter sig med offret.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Libanon har en stark tradition av yttrande- och pressfrihet. Yttrande- och pressfrihet garanteras i konstitutionen och libanesisk media är relativt fri, dock med vissa inskränkningar. Det finns ett stort utbud av tidningar och radio- och tv-stationer. Officiell censur förekommer, men bygger på stickprov. Ingen obligatorisk förhandsgranskning tillämpas. TV-stationer får inte sända program som syftar till att omkullkasta det libanesiska samhället eller skada den libanesiska staten, exempelvis genom att fördärva den allmänna moralen, så sekteristisk split, förolämpa religiösa trosuppfattningar eller skada relationerna till andra länder. Medierna utövar självcensur i vissa politiskt känsliga frågor som till exempel Israel samt konfessionella frågor, men mediedebatten kan ändå betecknas som livlig. De flesta medieföretag ägs av, eller har nära förbindelser med, olika politiska partier.

Det är inte tillåtet att ärekränka eller förtala statstjänstemän och inte heller att förolämpa eller kränka presidenten, utländska ledare eller Libanons flagga och emblem. Definitionerna för ärekränkning och förtal är dock otydliga och under senare år rapporteras dessa regler använts för att åtala eller trakassera journalister, aktivister och bloggare som kritiserat armén samt högt uppsatta tjänstemän.

Enligt Reportrar utan gränser pressfrihetsindex ligger Libanon på plats 98 av 179 länder (2015) vilket innebär en försämring jämfört med tidigare år.

Mötes- och föreningsfrihet

Konstitutionen garanterar förenings- och församlingsfrihet men staten begränsar i ett fåtal fall dessa friheter i praktiken. Politiska partier måste formellt registreras och godkännas av regeringen. Däremot fordras inget godkännande för att bilda andra föreningar, det räcker att informera inrikesministeriet när de bildats. Dock behöver organisationer bjuda in inrikesministeriet att närvara vid årsmötet och andra tillfällen då interna regler och tillsättningar av förtroendeuppdrag beslutas om. Med några få undantag är det lagligt att bilda fackföreningar. Godkännande av inrikesministeriet krävs dock för utländska organisationer och föreningar.

Demonstrationer och offentliga politiska möten måste ha förhandstillstånd av inrikesministeriet.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfriheten garanteras i konstitutionen och respekteras i praktiken, förutom för ateister och utövare av religioner utan officiell ställning i landet, exempelvis Jehovas vittnen, hinduer och buddhister.

Libanon tillämpar ett konfessionellt system med bland annat olika familjerättsliga lagar för olika religionsgrupper. Dessa lagar är i många fall diskriminerande, till kvinnors nackdel. Som exempel föreskrivs i en muslimsk domstol att kvinnor behöver sin makes medgivande för att få ta ut skilsmässa, medan motsvarande inte fordras för män. Bland sunnimuslimer ärver söner dubbelt så mycket som döttrar. Libaneser som tillhör den katolska kyrkan har ingen skilsmässorätt. Detta medför att äktenskap över de religiösa gränserna kompliceras, inte minst då det inte är möjligt att gifta sig civilt i Libanon (civila äktenskap ingångna utomlands erkänns dock). Krav finns från delar av civilsamhället, särskilt kvinnorrättsaktivister, att införa en nationell sekulär familjerättslagstiftning.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Diskriminering förekommer på den libanesiska arbetsmarknaden. Flera tjänster inom statsförvaltningen, särskilt på högre nivå, tillsätts på basis av religiös tillhörighet, enligt särskilda kvoter. Kvinnor utsätts också för diskriminering på arbetsmarknaden, inte minst lönemässigt. Flyktingar och gästarbetare utnyttjas ofta och arbetar ofta för mycket låga löner under mycket svåra förhållanden.

Arbetslösheten hos den libanesiska befolkningen uppskattades av Världsbanken till ca 11 procent 2013, och med än högre nivåer för kvinnor (18 procent) och ungdomar (34 procent). Hela 56 procent av de palestinska flyktingarna uppskattades vara arbetslösa 2010. Det finns ingen tillförlitlig statistik, men arbetslösheten uppskattas ha ökat ytterligare som ett resultat av Syrienkrisen, särskilt hos okvalificerad libanesisk arbetskraft. Cirka 36 procent av de syriska flyktingarna uppskattas sakna någon form av arbete, men många är även undersysselsatta.

Palestinska flyktingar diskrimineras på arbetsmarknaden och är utestängda från 36 olika yrken, särskilt kvalificerade yrken där medlemskap krävs i ett yrkesorgan, exempelvis läkare, lärare och jurist. Palestinska yrkesmän ur dessa kategorier kan endast arbeta i de palestinska flyktinglägren. Arbetslösheten är högre bland palestinska flyktingar.

Human Rights Watch har i flera rapporter utförligt dokumenterat den svåra situation – ibland till och med slavliknande förhållanden – som många utländska hushållsarbetare befinner sig i. Dessa är nästan uteslutande kvinnor och merparten av dem är från Etiopien, Filippinerna, Bangladesh och Sri Lanka. Många utsätts för våld, inklusive sexuella övergrepp, är underbetalda och arbetar orimligt många timmar. Utländska hushållsarbetare omfattas inte av den libanesiska arbetslagstiftningen och är således inte skyddade eller garanterade minimilön eller vilodagar. Många vågar inte, eller har inte råd att, anmäla sina arbetsgivare. Det bedöms finnas runt 200 000 gästarbetare i Libanon. I denna siffra ingår inte syrier som är flyktingar/gästarbetare då tillförlitlig statistik över dessa saknas.

Syriska flyktingar tvingades tidigare underteckna en försäkran om att inte arbeta, för att kunna få uppehållstillstånd i Libanon. Den har dock ersatts av en försäkran om att följa libanesisk lagstiftning. Syriska flyktingar har endast formell rätt att arbeta inom jordbruk, byggsektorn samt renhållning.

Fackföreningar får bildas och verkar fritt. Strejkrätten är garanterad i lag. Det finns ungefär 160 fackföreningar i Libanon. Drygt 40 procent av arbetskraften är medlemmar i en fackförening. Enligt lag är arbetsveckan maximalt 48 timmar. Utländska gästarbetare får ansluta sig till fackföreningar men inte organisera sig på egen hand. En fackförening för utländska hushållsanställda har trots detta bildats, bland annat med stöd från Internationella arbetsorganisationen (ILO).

Libanon har ratificerat sju av ILO:s åtta centrala konventioner. Den enda av ILO:s konventioner som inte ratificerats är konvention nr 87 om föreningsfrihet.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

I Libanon finns högkvalitativ sjukvård att tillgå, men ofta till en hög kostnad. Majoriteten av sjukhusen är privata. Libanesisk lag anger att arbetsgivare ska stå för grundläggande hälso- och socialvård för sina anställda. En stor del av

befolkningen omfattas inte av något offentligt socialt skyddsnät, bland annat arbetslösa, jordbruksarbetare och egna företagare. I de palestinska flyktinglägren tillhandahålls primärvård av FN:s hjälporganisation för palestinska flyktingar (UNRWA) och enskilda organisationer utan stöd av den libanesiska staten. Syriska flyktingar som är registrerade hos FN:s flyktingorgan (UNHCR) får akut vård delvis betald av UNHCR, men ingen sekundärvård.

Rätten till utbildning

Utbildningsväsendet i Libanon är av tradition i stor utsträckning organiserat runt religiös tillhörighet. En majoritet (cirka 60 procent) av landets barn och ungdomar går i privata skolor. Utbildningen är obligatorisk upp till tolv års ålder. Enligt UNICEF går 98 procent av alla libanesiska barn i åldern sju till elva år i skolan men det finns regionala skillnader.

Det statliga skolsystemet lider av resursbrist och anses generellt hålla låg kvalitet. De barn som får sin utbildning genom det statliga systemet kommer ofta från fattiga familjer. Som ett resultat av Syrienkrisen har det statliga utbildningsväsendet mer än fördubblat antalet elever, då närmare 200,000 syriska flyktingbarn tillkommit. Fortfarande saknar dock ungefär lika många syriska barn i skolåldern tillgång till formell skolutbildning. Utbildningen i statliga skolor är nu helt kostnadsfri för både libanesiska och syriska barn, efter att internationella givare bidragit med omfattande stöd.

De få palestinska flyktingar som har råd att betala för privata skolor tillåts göra detta. I flyktinglägren är palestinska barn (inklusive flyktingar från Syrien) hänvisade till UNRWA:s skolor, vilka lider av resursbrist. Möjligheterna för palestinska flyktingars barn att gå i statliga libanesisk skolor är mycket begränsade. Få av de palestinska barnen går vidare till högre utbildning.

Andelen läskunniga bland befolkningen över 15 år uppgick enligt FN:s Human Development Report (HDR) för 2015 till 93,4 procent. Läskunnigheten är sämre bland kvinnor, i synnerhet de äldre. Skillnaden mellan könen är betydligt mindre bland ungdomar.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Libanons relativt höga tillväxttal avstannade tvärt i samband med Syrienkrisen, och den årliga BNP-tillväxten är nu en till två procent,

samtidigt som befolkningen ökat med ca en tredjedel. BNP per capita har sjunkit från mer än 16 000 USD till mindre än 14 000 USD, justerat efter köpkraft. Inkomstklyftorna i samhället är stora och reformer svåra att genomföra. Det offentliga sociala skyddsnätet är svagt utvecklat. Cirka en tredjedel av de libanesiska medborgarna lever under fattigdomsgränsen.

Libanon hamnar på plats 76 (av 188) i FN:s utvecklingsorgans (UNDP) index för mänsklig utveckling (HDI) för 2015 vilket placerar landet i kategorin ”välutvecklade länder” (den näst högsta kategorin av fyra). Värdet har förbättrats konstant sedan 2005.

De palestinska flyktingarnas levnadssituation försvåras av statlig diskriminering på bland annat arbets- och bostadsmarknaden och vad gäller äganderätten. Situationen i de palestinska flyktinglägren är på vissa ställen mycket prekär, då befolkningen ökat flera gånger om. Enligt FN är andelen fattiga palestinier i Libanon högst bland alla länder som huserar palestinska flyktingar. Cirka 65 procent av de palestinska flyktingarna i Libanon lever under fattigdomsgränsen. Bland de palestinska flyktingarna från Syrien lever cirka 90 procent under fattigdomsgränsen

Flyktingarna från Syrien lever under mycket svåra förhållanden. Det finns inga organiserade flyktingläger, men många bor i informella tältläger, medan andra bor i andra former av rudimentära bostäder. Cirka 70 procent av de syriska flyktingarna lever under fattigdomsgränsen.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Diskriminering förekommer gentemot många olika grupper i Libanon och har delvis redan beskrivits ovan under respektive avsnitt.

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Våld i hemmet uppges vara ett stort problem och 2014 antogs en lag mot detta. Hittills har den dock inte genomförts fullt ut; exempelvis har de särskilda enheterna mot våld i hemmet inte etablerats inom polisen, vilket lagen föreskriver. Lagen innebar heller inte att våldtäkt inom äktenskapet kriminaliserades, utan endast hot om våldtäkt. Få våldtäkter anmäls, inte minst därför att offren skambeläggs.

Det finns även problem med strafffrihet då en gärningsman som gör sig skyldig till våldtäkt (liksom till kidnappning eller sex med minderårig), kan

undgå åtal och/eller straff om han gifter sig med offret, vilket även ofta sker. Denna lagstiftning, som bygger på en ”hederskultur”, har kritiserats allt häftigare, inte minst av civilsamhället, och ansvarigt utskott i parlamentet konstaterade i slutet av 2016 att strafflagen bör ändras.

Abort är förbjudet i lag men förekommer. Inga uppgifter om könsstympning förekommer. Prostitution är förbjudet i lag. Under senare år har flera fall av omfattande sexhandel uppdagats, där offren framförallt varit flickor och kvinnor från Syrien.

I likhet med i många andra länder i regionen diskrimineras libanesiska kvinnor och framförallt deras barn, då kvinnans barn inte blir libanesisk medborgare om fadern är utländsk medborgare eller statslös, exempelvis palestinier.

Barnets rättigheter

Situationen för många barn i Libanon är mycket bekymmersam, särskilt för de palestinska och syriska flyktingbarnen. I de palestinska flyktinglägren har fattigdom och sociala missförhållanden ökat i omfattning. Många föräldrar har svårt att försörja sina barn och barnarbete är vanligt förekommande, särskilt bland de syriska flyktingarna och inom jordbruket. Gatubarn förekommer. Den formella minimiåldern för förvärvsarbete barn är 14 år.

Flyktingar från Syrien har stora besvär att registrera sina barns födselar hos de libanesiska myndigheterna. Detta kräver formellt uppehållstillstånd, vilket en majoritet saknar. Konsekvenserna kan bli allvarliga för det enskilda barnet, bland annat svårigheter att få humanitärt stöd och annat bistånd, samt även statslöshet.

Antalet barn som befinner sig på barnhem är så många som 25 000–27 000. En anledning till den höga siffran är att muslimer, av kulturella och religiösa skäl, inte kan adoptera barn.

Rapporter om övergrepp mot barn väcker stor anstöt bland befolkningen. Libanon är såväl transiteringsland som slutdestination för handel med barn. Libanesisk lagstiftning omfattar inte sexuella övergrepp mot pojkar, vilket lämnar dem helt utan rättsligt skydd. Sex med minderåriga är straffbart och ger normalt fleråriga fängelsestraff. Dock tillåter strafflagen strafffrihet om

gärningsmannen, liksom i fall av våldtäkt och kidnappning, gifter sig med offret.

Äktenskap med minderåriga är tillåtna i Libanon och familjerättslig praxis varierar mellan de olika religiösa domstolarna, och enligt uppgift även mellan olika delar av landet. I vissa domstolar kan flickor ned till 14 års ålder gifta sig utan föräldrarnas medgivande, medan de kan vara så unga som nio år om föräldrarna ger sitt samtycke. Barnäktenskap är mycket vanliga bland de syriska flyktingarna, som ett sätt att minska försörjningsbördan för fattiga familjer.

Barnaga i skolan är förbjuden enligt libanesisk lag men inte straffbar, varför aga förekommer. Det finns ungdomsfängelser i Libanon för barn mellan 15 och 18 år. På grund av överbeläggning på ungdomsvårdsskolor och ungdomsfängelser förekommer det att minderåriga hålls i förvar i vanliga fängelser.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Den libanesiska författningen förbjuder diskriminering av landets medborgare. Personer som tillhör de 19 erkända och registrerade religiösa samfundet garanteras religionsfrihet.

Utländska medborgare diskrimineras i olika avseenden, till exempel i fråga om rätten att äga fast egendom eller förvärvsarbete. Särskilt utsatta är hushållsanställda kvinnor, som ofta i praktiken är närmast livegna under anställningen.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homosexualitet är ett brott enligt lagen och homosexuella handlingar kan bestraffas med upp till ett års fängelse, även om böter är det vanligaste straffet. Lagen gör ingen skillnad på män och kvinnor i detta avseende. Hbtq-personer utsätts också för social stigmatisering.

År 2009 fattades ett principiellt viktigt domstolsbeslut då en domare avvisade ett åtal mot ett par som anklagades för homosexuella handlingar med hänvisning till att handlingarna var konsensuella och därför inte kunde anses "onaturliga" och således inte heller straffbara. Fler domare har därefter börjat tillämpa denna rättspraxis. Det förekommer att hbtq-personer under

häktning utsätts för trakasserier och enligt Human Rights Watch ibland även tortyrliknande behandling

Flyktingars och migranternas rättigheter

Sedan inledningen på Syrienkrisen har Libanon tagit emot ett stort antal flyktingar och har idag flest flyktingar per capita i hela världen. Libanons regering och FN uppskattar gemensamt antalet flyktingar från Syrien till 1,5 miljoner, i ett land med 4 miljoner libaneser och cirka 300 000 är palestinska flyktingar. Libanon har varit sig ratificerat 1951 års flyktingkonvention eller 1967 års tilläggsprotokoll. De libanesiska myndigheterna har inte organiserat någon flyktingmottagning, utan UNHCR registrerade flyktingarna fram till maj 2015, då regeringen inte längre tillät någon registrering. I slutet av 2016 var drygt en miljon syriska flyktingar registrerade hos UNHCR. I januari 2015 meddelade libanesiska myndigheter att man inte längre skulle släppa in fler flyktingar, och det har sedan dess varit mycket svårt att ta sig lagligen från Syrien till Libanon.

Flyktingarna i Libanon lever under mycket svåra förhållanden, samtidigt som flyktingkrisen inneburit stora svårigheter för de fattigare libaneserna, som måste dela en redan undermålig infrastruktur och får konkurrera om de enklare jobben. Den humanitära hjälp som tillhandahålls av FN och civilsamhället, inklusive finansiellt stöd, räcker inte för att täcka behoven hos flyktingbefolkningen och de mest sårbara libaneserna. Många kommuner har utsatt flyktingarna för diskriminering, liksom den libanesiska armén som utrymt tältläger med motiveringen att de ligger för nära försvarsinstallationer.

De flesta flyktingarna saknar uppehållstillstånd, inte minst för att de inte kunnat betala avgiften om 200 USD/år för varje person över 15 år. Den libanesiska regeringen har dock i början av 2017 fattat beslut om att efter-skänka avgiften för uppehållstillstånd för många av flyktingarna, vilket på sikt bör förbättra situationen.

Flyktingar har inte möjlighet att permanent stanna i Libanon, utan alla flyktingar måste antingen återvända till sitt ursprungsland eller invänta vidarebosättning till tredje land. Det gäller även de palestinska flyktingar som fötts i landet och vars familjer uppehållit sig i Libanon i generationer.

De palestinska flyktingarnas situation i Libanon har länge varit mycket svår, även i ett regionalt perspektiv. Frågan om de palestinska flyktingarna är politiskt känslig givet deras roll under det libanesiska inbördeskriget, liksom kopplingen mellan politisk makt och den demografiska utvecklingen.

Utöver de syriska och palestinska flyktingarna finns enligt UNHCR ca 20 000 registrerade flyktingar i Libanon, främst från Irak och Sudan. Det finns också några tusen statslösa kurder, beduiner, somalier och eritreaner.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Antalet personer med funktionsnedsättning ökade kraftigt under inbördeskriget, liksom varje gång landet varit i krig. Lagen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning slår fast att både statliga myndigheter och privata företag ska reservera tre procent av arbetstillfällena för personer med funktionsnedsättning, förutsatt att dessa i övrigt är kvalificerade för arbetsuppgifterna. Lagens efterlevnad är emellertid ofullständig. Personer med funktionsnedsättning uppges ofta ha sämre tillgång till samhällsservice än andra. De funktionshindrades intressen tillvaratas i praktiken främst av olika ideella organisationer som får begränsat gehör och stöd hos myndigheterna. Vård och integrering av personer med funktionsnedsättning är, liksom social omvårdnad i allmänhet, i första hand en fråga för familjen eller privata institutioner.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1972. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1972. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1971.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1997. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 2000. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2008.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1992. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter signerades år 2002. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2004.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* signerades år 2007.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* signerades år 2007.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet har inte ratificerats.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* har inte ratificerats.

Regionala instrument

Arabiska stadgan för de mänskliga rättigheterna, *Arab Charter for Human Rights*, ratificerades år 2006.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

Både FN, EU och bilaterala givare stöder projekt som syftar till att främja respekten för mänskliga rättigheter. EU finansierar ett flertal projekt och fokuserar på förbättring av rättsväsendets effektivitet, valreform, kampen mot dödsstraff, eliminering av tortyr, förbättring av fängelseförhållanden, främjande av kvinnors och barns rättigheter, situationen för flyktingar, hushållsarbetare och hbtq-rättigheter. Projekten utförs tillsammans med NGO:s och/eller libanesiska myndigheter.

Libanon omfattas av den svenska regeringens regionala biståndsstrategi för Mellanöstern och Nordafrika. Demokrati och mänskliga rättigheter, särskilt kvinnors och ungdomars rättigheter, är ett prioriterat område. De svenska organisationerna Diakonia och Kvinna till Kvinna bedriver även verksamhet i Libanon tillsammans med lokala partnerorganisationer med fokus på mänskliga rättigheter och kvinnors rättigheter. Svenskt humanitärt bistånd för att hantera Syrienkrisen i Libanon bidrar också till att stärka flyktingars och sårbara libanesers rättigheter.

I FN:s universella granskningsmekanism (UPR) gav Sverige Libanon bland annat rekommendationer att bekämpa diskrimineringen av kvinnor och säkra de mänskliga rättigheterna för hbtq-personer.